

שיעור טו: המוסר – סיום מסכת בבא קמא

Session #15: The "Informant" – Siyyum on Masekhet Bava Kama

(1) בבא קמא קיז ע"א – ע"ב

רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני אתא לקמיה דרבא א"ל כלום מעשה בא לידך א"ל ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו בא לידי וחייבתיו.

א"ל אהדר עובדא למריה דתניא ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ונתן ביד חייב.

אמר רבה אם הראה מעצמו כנשא ונתן ביד דמי.

ההוא גברא דאנסוהו גוים ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא א"ל דרי ואמטי בהדן דרא ואמטי בהדיהו אתא לקמיה דרב אשי פטריניה.

א"ל רבנן לרב אשי והתניא אם נשא ונתן ביד חייב א"ל הני מילי היכא דלא אוקמיה עילויה מעיקרא אבל היכא דאוקמיה עילויה מעיקרא מיקלי קלייה.

איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול ענבים זה והושיט לו חייב הכא במאי עסקינן כגון דקאי בתרי עברי נהרא.

דיקא נמי דקתני הושיט ולא תני תן ש"מ.

ההוא שותא דהוו מנצו עלה בי תרי האי אמר ידידי הוא והאי אמר ידידי הוא אזל חד מנייהו ומסרה לפרהגנא דמלכא אמר אביי יכול לומר אנא כי מסרי ידידי מסרי א"ל רבא וכל כמיניה אלא אמר רבא משמתין ליה עד דמייתי ליה וקאי בדינא.

ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אתיבנא דחבריה אתא לקמיה דרבא א"ל לא תחוי ולא תחוי א"ל מחוינא

ומחוינא יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה לקועיה מיניה.

קרי רב עילויה בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד גוים אין מרחמין עליו.

א"ל רב כהנא עד האידנא הוו פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים והשתא איכא יוונאי דקפדו אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין קום סק לארעא דישראל וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין.

אזיל אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן אמר להו ריש לקיש היכא אמרו ליה אמאי אמר להו האי קושיא והאי פירוקא והאי פירוקא אמרו ליה לריש לקיש אזל ריש לקיש א"ל לרבי יוחנן ארי עלה מבבל לעיין מר במתיבתא דלמחר.

למחר אותבוה בדרא קמא קמיה דר' יוחנן אמר שמעתתא ולא אקשי שמעתתא ולא אקשי אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא א"ל רבי יוחנן לר"ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל.

אמר יהא רעוא דהני שבע דרי להו חילוף שבע שנין דאמר לי רב קם אכרעיה א"ל נהדר מר ברישא
 אמר שמעתתא ואקשי אוקמיה בדרא קמא אמר שמעתתא ואקשי.
 ר' יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרי שלפי ליה חדא בסתרא מתותיה אמר שמעתתא ואקשי ליה עד
 דשלפי ליה כולהו בסתרי מתותיה עד דיתיב על ארעא רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה
 אמר להו דלו לי עיני ואחזייה דלו ליה במכחלתא דכספא.
 חזא דפרטיה שפוותיה סבר אחוך קמחיך ביה חלש דעתיה ונח נפשיה למחר אמר להו רבי יוחנן
 לרבנן חזיתו לבבלאה היכי עביד אמרו ליה דרכיה הכי על לגבי מערתא חזא דהוה הדרא ליה עכנא
 א"ל עכנא עכנא פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד ולא פתח יכנס חבר אצל חבר ולא פתח יכנס
 תלמיד אצל הרב פתח ליה בעא רחמי ואוקמיה.
 א"ל אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי השתא ליתי מר בהדן א"ל אי מצית למיבעי
 רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא ואי לא לא אזילנא הואיל וחליף שעתא חליף.
 תייריה אוקמיה שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה היינו דאמר ר' יוחנן דילכון אמרי
 דילהון היא.

(2) תוספתא בבא מציעא ב'ל"ג

הגוים והרועים בהמה דקה, ומגדליה לא מעלין ולא מורדין. המינין, והמשומדין, **והמסורות**, מורדין
 ולא מעלין.

(3) גיטין ז ע"א

שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות מהו.
 שרטט וכתב ליה {תהלים ל"ט:ב'} אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד
 רשע לנגדי אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום.
 שלח ליה קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיכום בהו שלח ליה {תהלים ל"ז:ז'} דום לה' והתחולל
 לו דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן הדבר יצא
 מפי ר"א ונתנוהו לגניבא בקולר.

(4) ר"ף מגילה ו ע"ב

גרסינן בגיטין בפרקא קמא שֶׁלַח ליה מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדין עליי ובידי למסרן
 למלכות מהו שרטט וכתב ליה {תהלים ל"ט:ב'} אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי
 מחסום בעוד רשע לנגדי אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום. שלח ליה קא מצערי לי טובא
 ולא מצינא דאיכום בהו שלח ליה {תהלים ל"ז:ז'} דום לַיְיִ והתחולל לו דום לַיְיִ והוא יפילם [לך]
 חללים חללים השכם והערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאיליהן **[שמעינן מינה דאפילו במקום
 צער אסיר למימסר בר ישראל למלכות לא שנא גופיה ולא שנא ממוניה]:**

(5) רמב"ם הלכות חובל ומזיק ח:ט"א

ט. אסור למסור ישראל ביד גויים, בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות, ואפילו היה מצר לו ומצער. וכל המוסר ישראל ביד גויים, בין בגופו בין בממונו, אין לו חלק לעולם הבא:

י. **מותר להרוג המוסר בכל מקום, ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות.** ומותר להרגו קודם שימסור, אלא כשאמר, הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו, ואפילו ממון קל, הרי התיר עצמו למיתה. ומתירין בו ואומרין לו, אל תמסור. אם העיז פניו ואמר, לא כי, אלא אמסרנו, מצוה להרגו, וכל הקודם להרגו זכה:

יא. עשה המוסר אשר זמם, ומסר, יראה לי שאסור להרגו, אלא אם כן הוחזק למסור, הרי זה ייהרג, שמה ימסור אחרים. **ומעשים בכל זמן בערי המערב להרוג המוסרים שהוחזקו למסור ממון ישראל, ולמסור את המוסרים ביד הגויים להרגם ולהכותם ולאסרם כפי רשעים:** וכן, כל המצר לציבור ומצער אותם, מותר למסרו ביד גויים להכותו ולאסרו ולקנסו. אבל מפני צער יחיד אסור למסרו. ואסור לאבד ממונו של מוסר, ואף על פי שמותר לאבד גופו, שהרי ממונו ראוי ליורשו:

(6) רמב"ם יסודי התורה ה':ה'

נשים שאמרו להם גויים תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכם ייטמאו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל וכן אם אמרו להם גויים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרגו כולכם ייהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ואם ייחדוהו להם ואמרו תנו לנו פלוני או נהרגו את כולכם אם היה מחוייב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם ואין מורין להם כן לכתחילה ואם אינו חייב ייהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל

(7) רמב"ם ממרים ג':ב'

מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה מורידין ולא מעלין כשאר המינים והאפיקורוסין והאומרים אין תורה מן השמים והמוסרין והמשומדין כל אלו אינן בכלל ישראל ואינן צריכין לא עדים ולא התראה ולא דיינים אלא כל ההורג אחד מהן עשה מצוה גדולה והסיר מכשול

(8) רמב"ם עבודה זרה וחוקות הגוים י':א'

במה דברים אמורים בגוי אבל מוסרי ישראל והמינים והאפיקורוסין מצוה לאבדן ביד ולהורידן עד באר שחת מפני שהן מצרין לישראל ומסירין את העם מאחרי י"י כישוע הנצרי ותלמידיו וצדוק וביתוס ותלמידיהם שרשעים ירקב

(9) ש"ת זכרון יהודה סימן עה

שובת שאלה. גרסינן בפ"ק דע"ז תני ר' אבהו קמיה דר"י המינין והמסורות ואפיקורסין מורידין ולא מעלין פי' מורידין אותם לבור לאבדם בידים היכי דמי מסור המוסר גוף או ממונו ביד ע"א לא מיבעי הנמסר שהוא מותר להציל עצמו להורגו למוסר אלא אפי' כל אדם מישראל השומע מגזם ומתרה בו ואינו מקבל ההתראה חייב להורגו כדאמרינן בקמא בהגוזל בתרא ההוא גברא דקא מחוי אתיבנא דחבריה אתא לקמי' דרב א"ל לא תחוי א"ל אין מחוינא ומחוינא הוה יתיב רב כהנא קמי' קם שמטי' לקועי קרי עלי' בניך עלפו שכבו בראש כל חוצות כתא מכמר מה תא זה כיון שנכנס למכמר אין מרחמין עליו אף ממנו של ישראל כיון שנפל לידי א"ה אין מרחמין עליו שהשוו המוסר לרודף אחר חבירו להורגו דכיון שאין א"ה מרחמין על ממונו נוטלין היום מקצתו ולמחר מקצתו ולבסוף מיסרין אותו והורגין אותו אולי יודה שיש לו ממון וכי היכי דרודף אחר חבירו להורגו ניתן להצילו בנפשו כן המוסר ניתן להצילו בנפשו ומש"ה כתב הרא"ש ז"ל בכלל י"ו סי' א' שהורגין אותו אפי' בזמן הזה דאע"ג שבטלו ד' מיתות מיום שגלו סנהדרין היינה דוקא שאין לדון האדם לחייב מיתה על א' מן העבירות שחייבין עלי' מיתה דכיון שאין סנהדרין במקומן אין רשאים לדון האדם למיתה אבל אלו דקחשיב בפ' בן סורר שמצילין אותן בנפשם שאין נהרגין לשעבר אלא להבא כדי להציל הנרדף ממות או מפגע אותם לא בטלו דאין מיתתם תלויה לא בעדה ולא בעדים ולא בהתראה אלא בראיית כל אדם שרואה אותם שחייב הרג [ע"כ] וכן כ' הרמב"ם ז"ל שמעשים בכל יום בערי המערב להרוג המוסרים שהוחזקו למסור ממון של ישראל ולמסור המוסרים ביד ע"א להורגם ולהכותם ולמוסרם ביד רשע ע"כ וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שם סי' ג' ששאלוהו על מי שהוחזק במסירות אם מותר למסור ביד ע"א להורגו והשיב שיכולין שקבל מרבו הר' מאיר ז"ל שאחר שעשה המסור מסירתו אין להורגו בידים אבל ע"י ע"א מותר כיון שהוחזק במסירות ע"כ...הילכך בנדון זה של יוסף בן שמואל ששאלו עליו אשר היום כמה שנים הוחזק מסור למסור יחידים ורבים בכלל ובפרט כל הקודם להורגו זכה ולא מטעם דרודף את חבירו להורגו שכל אדם חייב להציל הנרדף מיד הרודף אלא כל אדם חשבינן לי' לגבי ידי' כנרדף ממנו כמו שהוחזק ליחידים ורבים ובכל שעתא ושעתא חשבינן לי' כרודף אחריו להורגו אפי' ביה"כ שחל להיות בשבת ולא עוד אלא מי שיכולת בידו להורגו ואינו הורגו נענש על כל מה שיעשה כאילו עשאו הוא וכן שמענו שסקל ר"י הלוי בן מיגש למסור אחד באליסנה ביוה"כ שחל להיות בשבת בשעת נעילה

(10) ש"ת תמים דעים ר"ג

מה שמתמיה אדוני על ההיא (בבא קמא קיז, א) דרב כהנא דשמתיה לקועיה דההוא גברא (פירש"י: שבר מפרקתו של המאיים למסור ממון חבירו ביד גוים) ... אלמא מותר בשביל ממון לאבד נפש אחד ... אבל אין תימה, דטעמא רבה איכא, שפעמים שהוא פיקוח לנפש כמה נפשות, כגון אותו שידוע שאינו חס על חיי חבירו, וחשוד ללסטם ולהרוג כשהוא יכול. ואפילו כשאינו ידוע בו בבירור, כיון שרוב העושים כמעשיו הם חשודים בכך – מותר, ואפילו שלא בשעת רדיפתו. ואפשר שיש שום פסוק על זאת. ואפילו אין שם שום פסוק, יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ואפילו בקום עשה – דברי הכל – כשיש טעם קצת למתיר שאז אינו דומה עקירה ... ויותר ראוי להורגו מרוצח שהרג שאין להרגו אלא בבית דין. אפילו בפעם אחת, שראה רב כהנא והכיר בו יפה שרוצה למסור, אפילו אין באותה מסירה רציחת נפש של נגזל שיהא העובד אלילים הורגו בשביל אותו ממון ... לכך יש לחוש שירגיל עצמו בכך ויבא לידי שפיכות דמים – כמה פעמים כשלא יעמיד ישראל עצמו על ממונו. ועוד שחשוב כאלו נוטל נפשו ונפש בניו ובנותיו ... ועוד כיון שממונם של ישראל כשנופל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו, וזה מוסרו להם וחוטא לגזול נשמתו של חבירו ולא לו. אלא כל שלהכעיס עושה – רשע כזה רשע גמור הוא, וכמעט שהוא מין ... וכמו שמותר להרוג את זה המין, כך מותר להרוג את זה שמוסר ממון חבירו וגזול נשמתו בעין להכעיס שהרי אינו מרויח כלום; ואפילו כשמרויח קצת – חמור ביותר. עכ"ל.

(11) תפילת העמידה מנהג בבל

למשומדים אל תהי תקוה ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר ותכניע בימינו והנצרים והמינים והמלשינים וכל בעלי זרוע כולם כרגע יאבדו וכל אויבי עמך וצורריהם ומבקשי רעתם מהרה יכרתו וישמדו ויאבדו שבור עול הגוים מעל צוארינו ואל תתן תקומה לכל אויבי נפשינו ברוך אתה יי שובר אויבים ומכניע זדים.

(12) ספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא פד

וינוסו משנאיך, וכי יש שונאים לפני מי שאמר והיה העולם אלא מגיד הכתוב שכל מי ששונא את ישראל כאלו שונא את מי שאמר והיה העולם כיוצא בו אתה אומר וברוב גאונך תהרוס קמך וכי יש קמים לפני מי שאמר והיה העולם אלא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישראל כאלו קם על המקום

(13) שבת לד ע"א

נפק לשוקא, חזייה ליהודה בן גרים. אמר: עדיין יש לזה בעולם? נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות.

(14) שמ"א כז, יא

וְאִישׁ וְאִשָּׁה לֹא־יַחֲיֶה דָּוָד לְהַבְיֵא גֵת לְאַמֹּר פֶּן־יִגְדּוּ עָלֵינוּ לְאַמֹּר
כֹּה־עָשָׂה דָּוָד וְכֹה מִשְׁפָּטוֹ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר יָשָׁב בְּשֶׁדֶה פְּלִשְׁתִּים: